

Profesor Roman Laskowski
(1936–2014)



W dniu 21 czerwca zmarł w Krakowie Profesor Roman Laskowski, wybitny uczony językoznawca, sławista, polonista, bohemista, redaktor naczelny Biuletynu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego od 2005 r., od 2010 r. członek honorowy Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Był ważną i znaczącą postacią w polskim językoznawstwie, uczonym o renomie międzynarodowej i osobą niezwykle zasłużoną w działalności obywatelskiej na rzecz odrodzenia demokracji w Polsce.

Roman Laskowski urodził się 17 lutego 1936 r. w Komarnie koło Lwowa. W 1940 r. jako małe dziecko został wraz z rodziną wywieziony przez sowieckich okupantów do Kazachstanu. Do Polski powrócił w 1946 r., rodzina osiadła wówczas w Kietrzu i w tym mieście Roman Laskowski w 1954 r. ukończył li-

ceum ogólnokształcące. Jako przedmiot swoich studiów podjętych po maturze na Uniwersytecie Jagiellońskim wybrał bohemistykę. Był m.in. uczestnikiem seminarium slawistycznego prowadzonego przez prof. Tadeusza Milewskiego. W tym seminarium brali udział inni adepci, później również dla językoznawstwa wielce zasłużeni, m.in. Kazimierz Polański, Zbigniew Gołąb, Wojciech Skalmowski. To młode krakowskie środowisko językoznawcze w dużym stopniu ukształtowało Go jako przyszłego uczonego. Tytuł magistra filologii słowiańskiej Roman Laskowski uzyskał w 1959 r. W latach 1960–1963 był pracownikiem Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach, w latach 1963–1969 Zakładu Słowianoznawstwa PAN w Warszawie. Od 1969 do 1973 kierował Pracownią Budowy Gramatycznej Współczesnego Języka Polskiego Instytutu Badań Literackich PAN i równocześnie wykładał w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie. Od 1973 kontynuował pracę w nowo powstałym Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie i był z nim związany aż do śmierci, kolejno jako adiunkt (do 1975), docent (do 1981), profesor nadzwyczajny (do 1996) i profesor zwyczajny. Równocześnie był wykładowcą Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (1973–1975 jako adiunkt, 1975–1981 jako docent, 1981–1985 jako profesor nadzwyczajny), pełnił okresowo funkcję kierownika Zakładu Filologii Słowiańskiej. W 1985 wyjechał do Szwecji, gdzie od tegoż roku pracował jako profesor w Instytucie Języków Słowiańskich Uniwersytetu w Göteborgu, pozostając jednak związany z IJP PAN. W 2001 powrócił do Polski, wykładał także na Uniwersytecie Jagiellońskim (2001–2007) i w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej (2008–2012).

Osiągał w kilkuletnich odstępach kolejne szczeble kariery naukowej: W 1967 obronił na Uniwersytecie Jagiellońskim pracę doktorską *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, napisaną pod kierunkiem Alfreda Zaręby. W 1974 habilitował się w IBL PAN na podstawie pracy *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*.

Pozostawił po sobie niezwykle bogaty i wartościowy dorobek naukowy. Określał się sam jako lingwista, slawista, komunikolog. Bibliografia Jego prac obejmuje ponad 150 pozycji, w tym 10 książek, wśród których aż 4 to pozycje wznawiane kilkakrotnie. Był redaktorem kilkunastu tomów zbiorowych wydanych w Polsce i za granicą. Swoje artykuły ogłaszał głównie w „Roczniku Slawistycznym”, „Biuletynie PTJ”, „Polonicach”, „Języku Polskim”, tomach zbiorowych oraz za granicą m.in. w czasopismach „Slavica Slovaca”, „Slavica Lundensia”, „Scando-Slavica”, „Zeitschrift für Slavistik”; pisał je po polsku, po rosyjsku, po niemiecku, po angielsku. Nie sposób dokonać tu pełnej charakterystyki twórczości naukowej Profesora Romana Laskowskiego. W panoramicznym ujęciu można w niej wskazać kilka głównych nurtów. Pierwszym z nich jest dialektologia, od której zaczynała się Jego kariera; w tej dziedzinie wielkim osiągnięciem była już rozprawa doktorska Profesora, opublikowana następnie w formie książki: *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. 1. Abstracta, collectiva, deminutiva, augmentativa* (1966), *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. 2. Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej* (1971). W opisie gwary znalazła zastosowanie

metodologia strukturalna, co na owe czasy było krokiem nowatorskim. Drugim nurtem są badania nad budową gramatyczną współczesnego języka polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem morfologii i fonologii. Jest bowiem Profesor Roman Laskowski autorem pionierskiej monografii *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego* (1975), w której jako pierwszy zastosował do opisu polszczyzny teorię fonologii generatywnej. Praca ta przyniosła mu zaszczytną Nagrodę im. Kazimierza Nitscha. Na polu morfologii niezwykle cenne, fundamentalne wręcz są Jego koncepcje dotyczące klasyfikacji leksemów na części mowy oraz charakterystyki kategorii morfologicznych języka polskiego, zawarte w jednym z tomów tzw. potocznie *żółtej gramatyki*, mianowicie w tomie *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia* (1984), który ukazał się pod red. Profesora oraz Renaty Grzegorzycowej i Henryka Wróbla. W latach 1978–87 redagował lub współredagował kilka tomów „Studiów gramatycznych”, w których ogłaszano nowatorskie prace z zakresu opisu gramatycznego języka i wypracowywano ogólną koncepcję nowoczesnej gramatyki języka polskiego. Podobny charakter miały zredagowane przez Niego lub współredagowane tomy zbiorowe: *O predykcji* (1974), *Kategorie gramatyczne grup imiennych w języku polskim* (1978), *Czas i przestrzeń w języku* (1986). Celną ocenę dokonań Profesora wyrazili swego czasu Jego koledzy i uczniowie, pisząc: „Teoria morfologiczna Romana Laskowskiego jest budowlą monumentalną, a kamieniem węgielnym całego fundamentu są precyzyjnie zdefiniowane pojęcia fonemu, morfonemu, morfemu i leksemu wraz z klasyfikacją leksemów na części mowy.” Swymi pracami Profesor Roman Laskowski wybitnie przyczynił się do rozwoju językoznawczej myśli teoretycznej.

Trzeci nurt to badania historycznojęzykowe. Znaczącym dziełem są tu opracowane i wydane (wspólnie z J. Reczkiem) *Glosy polskie rękopisu Sermones de tempore et de sanctis Nr XV 32 biblioteki oo. Dominikanów w Krakowie z drugiej połowy XV wieku* (1968). Wiele uwagi poświęcił Profesor szczegółowym studiom nad „Rozmyślaniami przemyskim”, pisząc jako współautor m.in. o kresowizmach, o samogłoskach nosowych w tym zabytku języka polskiego, o zapisie imienia Judasz. Czwarty nurt, chronologicznie najpóźniejszy, to badania nad bilingwizmem, skoncentrowane na analizie bilingwizmu polsko-szwedzkiego, zwieńczone książką *Język w zagrożeniu: przyswajanie języka polskiego w warunkach polsko-szwedzkiego bilingwizmu* (2009).

Nie można zapomnieć o wkładzie autorskim Profesora Romana Laskowskiego w powstanie pierwszych w Polsce encyklopedii językoznawczych: *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* (1978), *Encyklopedii języka polskiego* (1991) i *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* (1994), w których był autorem licznych haseł zwłaszcza z zakresu fonologii, morfologii, słowotwórstwa. O Jego umiejętności syntetyzowania wiedzy i przekazywania jej innym świadczy wydana w Lipsku w 1972 r. *Polnische Grammatik*, wznowiona i uzupełniona w 1979 r.

Siłę oddziaływania koncepcji naukowych Profesora można w obecnych czasach zmierzyć m.in. liczbą cytowań. Wspomniany wyżej tom *Morfologia*, w którym Profesor ma tak znaczący udział, jest bez wątpienia jednym z dzieł przez

polskich językoznawców najczęściej cytowanym i przywoływanym przy różnych okazjach. A wśród najczęściej cytowanych publikacji ogłoszonych w „Języku Polskim” znajduje się pochodzący z 1977 r. słynny artykuł Profesora „Od czego *lepsz*y jest *lepsz*y”.

Okres pobytu za granicą w Szwecji sprzyjał rozszerzeniu pól badawczych i nawiązywaniu twórczych kontaktów naukowych. Aktywność Profesora z tego czasu została doceniona, w 1995 został bowiem odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski „za wybitne zasługi w upowszechnianiu dorobku polskiej kultury i nauki w Szwecji”.

Profesor Roman Laskowski miał znaczący wkład w organizację nauki. Był powoływany do różnorodnych ciał reprezentujących środowisko uczonych, mianowicie był członkiem Komitetu Językoznawstwa oraz Komitetu Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk; od 1990 r. był członkiem korespondentem, a od 2001 r. członkiem krajowym czynnym Polskiej Akademii Umiejętności, powierzono mu też funkcję sekretarza wydziału. Działał także w skali międzynarodowej, będąc członkiem Międzynarodowej Komisji Słowotwórstwa Języków Słowiańskich (od 1994), Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich (od 1976, w latach 1976–1986 jako sekretarz tejże komisji) i Międzynarodowej Komisji Fonetyki i Fonologii Języków Słowiańskich (w latach 1978–1987), działających przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów. W 1986 został członkiem Królewskiego Towarzystwa Sztuki i Nauki w Göteborgu. Należał ponadto do Czeskiego Towarzystwa Językoznawczego. W ostatnim czasie zabierał głos w debatach o stanie polskiej humanistyki, w szczególności wypowiadał się na temat obowiązującego obecnie systemu parametryzacji i oceny czasopism naukowych. Leżała mu na sercu przyszłość humanistyki w Polsce, w tym zwłaszcza przyszłość polskiego językoznawstwa. Zawsze był rzecznikiem surowych, ale sprawiedliwych ocen.

Działał aktywnie na niwie wydawniczej. Był redaktorem naczelnym Biuletynu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Zasiadał w komitetach redakcyjnych czasopism naukowych: „Rocznik Słowistyczny”, „Polonica” oraz wydawanego w Moskwie czasopisma „Russkij Jazyk”. Zasłużył się też dla upowszechniania osiągnięć nauki polskiej na arenie międzynarodowej, będąc pomysłodawcą i osobie tworząc wydawane po angielsku czasopismo naukowe „Studies in Polish Linguistics”, którego był pierwszym redaktorem naczelnym.

Bardzo ważną, choć mnie osobiście mniej znaną, była część życiorysu Profesora poświęcona działalności opozycyjnej w strukturach podziemnych NSZZ Solidarność w latach 80. ubiegłego wieku. O Jego wielkich zasługach na tym polu piszą w niniejszym numerze Biuletynu Jego współpracownicy i koledzy z tego okresu.

Osoba Profesora Romana Laskowskiego dla piszącej te słowa była i pozostanie niezwykle ważna w wymiarze naukowym, jak i osobistym. Zetknęłam się po raz pierwszy z Profesorem, kiedy rozpoczęłam pod Jego opieką staż naukowy

w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie w 1983 roku. Poszukiwałam wówczas inspiracji i sprecyzowania tematu pracy doktorskiej. Profesor poświęcał mi co tydzień nie mniej niż dwie godziny, dyskutował, doradzał, inspirował, podsuwał lektury, mówiąc „to trzeba poznać koniecznie”, a czasem: „na to szkoda czasu”. Miał dar otwierania umysłu swoich uczniów, słuchał z uwagą i ta Jego uwaga stanowiła dla mówiącego zobowiązanie, żeby starać się mówić w miarę mądrze, a więc jak najlepiej się do tych spotkań przygotowywać. Naukowe dyskusje z Nim dawały poczucie wtajemniczenia, wkroczenia w świat myśli i wiedzy ukazującej rzeczywistość w nowej, fascynującej perspektywie. Obcując z Nim nie miało się wątpliwości, że nauka jest wartością samą w sobie, że wcale nie musi czemuś służyć, przynieść jakieś punkty czy profity. Profesorowi zawdzięczam przekonanie, że poznanie naukowe to bezinteresowne poznawanie świata, przygoda intelektualna, której warto poświęcać czas i wysiłek.

Profesor Roman Laskowski odszedł, ale Jego Postać i Jego dorobek na pewno będą w inny sposób z nami długo obecne. Prace Profesora będą wnikliwie i wielokrotnie czytane i interpretowane przez następców, nie można sobie bowiem wyobrazić autora jakiegokolwiek przyszłej naukowej gramatyki języka polskiego, który by nie korzystał z Jego koncepcji lub w jakiś sposób do niej się nie ustosunkowywał. Ślad Profesora pozostawiony w historii polskiego i światowego językoznawstwa pozostanie wyraźny i trwały.

Cześć Jego pamięci!

RENATA PRZYBYLSKA